

Oikeustapauskokoelma

Asia C-435/22 PPU

**Rikosoikeudenkäynti, jossa
vastaajana on
HF**

(Ennakkoratkaisupyyntö – Oberlandesgericht München)

Unionin tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 28.10.2022

Ennakkoratkaisupyyntö – Kiireellinen ennakkoratkaisumenettely – Oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla – Euroopan unionin perusoikeuskirja – 50 artikla – Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus – 54 artikla – Ne bis in idem periaate – Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen välinen luovutussopimus – Kolmannen valtion kansalaisen luovuttaminen Yhdysvaltoihin jäsenvaltion tekemän kahdenvälisen sopimuksen nojalla – Kolmannen valtion kansalainen, joka on tuomittu lainvoimaisesti samoista teoista ja joka on suorittanut koko rangaistuksensa toisessa jäsenvaltiossa

1. *Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Pöytäkirja Schengenin säännösten sisällyttämisestä osaksi Euroopan unionia – Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus – Ne bis in idem -periaate – Soveltamisala – Kolmannen valtion kansalaista koskevan luovutuspyynnön täytäntöönpano – Kuuluminen soveltamisalaan – Kyseisen kolmannen valtion kansalaisen oleskelun laillinen tai laitton luonne – Vaikutuksettomuus (Euroopan unionin perusoikeuskirjan 50 artikla; Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artikla)*

(ks. 64, 65 ja 68–86 kohta)

2. *Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Pöytäkirja Schengenin säännösten sisällyttämisestä osaksi Euroopan unionia – Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus – Ne bis in idem -periaate – Jäsenvaltion suorittama kolmannen valtion kansalaisen luovuttaminen toiseen kolmanteen valtioon – Kyseinen kansalainen on tuomittu lainvoimaisesti samoista teoista kuin ne, joita luovutuspyyntö koskee – Kyseinen kansalainen on suorittanut hänelle määrätyn rangaistuksen – Luovutuspyyntö, joka perustuu kahdenväliseen luovutussopimukseen, jolla rajoitetaan ne bis in idem -periaatteen ulottuvuus pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa annettuihin tuomioihin – Seikka, jota ei voida hyväksyä (Euroopan unionin perusoikeuskirjan 50 artikla; Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 20 artiklan 1 kohta ja 54 artikla)*

(ks. 71–78, 90–94, 106, 108–110, 114 ja 136 kohta sekä tuomiolauselma)

3. *Kansainväliset sopimukset – Kansainväliset sopimukset rikosoikeuden alalla – Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen välinen luovutus sopimus – Soveltamisala – Luovutuspyyntö, joka on tehty kahdenvälisen luovutus sopimuksen perusteella mainitun sopimuksen voimaantulon jälkeen – Kuuluminen soveltamisalaan – Mainitun sopimuksen määräys, jossa määrätään esteistä luovutusvelvoitteelle pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion perustuslain periaatteiden tai lainvoimaisten tuomioistuinratkaisujen vuoksi – Kysymystä ei voida ratkaista kyseisen sopimuksen ja kyseisen kahdenvälisen sopimuksen nojalla – Määräys, joka on itsenäinen ja toissijainen oikeusperusta ne bis in idem – periaatteen soveltamiselle*
(25.6.2003 tehdyn EU:n ja Yhdysvaltojen välisen luovutus sopimuksen 16 artiklan 1 kohta ja 17 artiklan 2 kohta)

(ks. 98–104 ja 112 kohta)

4. *Kansainväliset sopimukset – Jäsenvaltioiden sopimukset – EY:n perustamissopimusta tai jäsenvaltion liittymistä edeltävät sopimukset – Niistä johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien noudattaminen – Soveltamisala – Velvollisuus poistaa mahdolliset yhteensopimattomuudet aikaisemman sopimuksen ja perussopimuksen väliltä – Soveltumattomuus jäsenvaltion ja kolmannen valtion EY:n perustamissopimuksen tai liittymisen jälkeen tekemään kahdenväliseen sopimukseen*
(SEUT 351 artikla)

(ks. 119–122, 126 ja 127 kohta)

5. *Perusoikeudet – Ne bis in idem -periaate – Soveltamisedellytykset – Saman rikkomuksen olemassaolo – Arviointiperuste – Tapahtuneiden tekojen samuus*
(Euroopan unionin perusoikeuskirjan 50 artikla)

(ks. 128–130 ja 133 kohta)

6. *Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Pöytäkirja Schengenin säännöstön sisällyttämisestä osaksi Euroopan unionia – Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus – Ne bis in idem -periaate – Soveltamisedellytys – Samat tosiseikat – Käsite – Tapahtuneiden tekojen samuus – Kansallisten yksiköiden toimivaltaan kuuluva samuuden arviointi*
(Euroopan unionin perusoikeuskirjan 50 artikla; Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artikla)

(ks. 128–130 ja 133–135 kohta)

Tiivistelmä

Serbian kansalainen HF otettiin tammikuussa 2022 väliaikaisesti kiinni Saksassa kansainvälisen rikospoliisijärjestön (Interpol) Amerikan yhdysvaltojen viranomaisten pyynnöstä julkaiseman punaisen ilmoituksen perusteella. Kyseiset viranomaiset vaativat, että HF luovutettaisiin rikosoikeudellista menettelyä varten hänen syyskuun 2008 ja joulukuun 2013 välisenä ajanjaksona tekemiensä sellaisten rikosten perusteella, jotka muodostuvat hankkeesta rikollisin vaikuttimin toimiviin korruptoituneisiin järjestöihin osallistumiseksi ja hankkeesta

pankkipetoksen ja viestiyhteyksien avulla tehtävän petoksen toteuttamiseksi. Kiinniotettaessa HF ilmoitti asuvansa Sloveniassa ja esitti muun muassa Slovenian myöntämän oleskeluluvan, jonka voimassaolo päättyi marraskuussa 2019.

Asianomainen tuomittiin jo Sloveniassa vuonna 2012 lainvoimaiseksi tulleella tuomiolla samoista teoista, jotka oli esitetty luovutuspyynnössä, vuoden 2010 kesäkuuhun saakka tehtyjen rikosten osalta. Lisäksi hän on jo suorittanut rangaistuksensa kokonaisuudessaan.

Tämän vuoksi Oberlandesgericht München (osavaltion ylioikeus, München, Saksa), jota on pyydetty lausumaan HF:ää koskevasta luovutuspyynnöstä, päätti tiedustella unionin tuomioistuimelta, edellyttääkö ne bis in idem -periaate, että se epää luovuttamisen sellaisten rikosten perusteella, joista HF on lainvoimaisesti tuomittu Sloveniassa. Tämä periaate, joka vahvistetaan sekä Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklassa että Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja)¹ 50 artiklassa, estää erityisesti sen, että henkilöä, jota koskevassa asiassa on jo annettu lainvoimainen tuomio, voitaisiin syyttää toisessa jäsenvaltiossa uudelleen samasta rikoksesta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii tässä yhteydessä myös, voiko Saksan ja Yhdysvaltojen välillä tehdyllä luovutussopimuksella² olla vaikutusta tämän periaatteen soveltamiseen pääasian oikeudenkäynnissä siltä osin kuin siinä sallitaan luovuttamisesta kieltäytyminen ne bis in idem -periaatteen nojalla ainoastaan silloin, kun tuomio on annettu pyynnön vastaanottaneessa valtiossa (tässä tapauksessa Saksassa).

Unionin tuomioistuin on suuressa jaostossa kiireellisessä ennakkoratkaisumenettelyssä antamassaan tuomiossa katsonut, että Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artikla, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 50 artiklan kanssa, on esteenä sille, että jäsenvaltion viranomaiset luovuttavat kolmannen valtion kansalaisen toiseen kolmanteen valtioon, jos tämä kansalainen on jo tuomittu lainvoimaisesti toisessa jäsenvaltiossa samoista teoista kuin ne, joita luovutuspyyntö koskee, ja jos tuomiolla määrätty rantaistus on suoritettu. Sillä, että luovutuspyyntö perustuu kahdenväliseen luovutussopimukseen, jossa ne bis in idem -periaatteen soveltamisala rajoitetaan koskemaan pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa annettuja tuomioita, ei ole tältä osin merkitystä.

Unionin tuomioistuimen arviointi asiasta

Ensinnäkin siitä, kattaako yleissopimuksen 54 artiklassa tarkoitettu käsite ”henkilö” kolmannen valtion kansalaisen, unionin tuomioistuin toteaa aluksi, että kyseisessä artiklassa taataan ne bis in idem -periaatteen suoja silloin, kun jäsenvaltio on antanut henkilöä koskevan lainvoimaisen tuomion. Tämän määräyksen sanamuodossa ei siten aseteta edellytystä jäsenvaltion kansalaisuudesta. Myös kyseisen artiklan asiayhteys tukee tällaista tulkintaa. Perusoikeuskirjan 50 artiklassa³, jonka valossa Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklaa on tulkittava, ei myöskään vahvisteta yhteyttä unionin kansalaisuuteen. Lopuksi on todettava, että tavoitteet, joihin tällä määräyksellä pyritään, eli erityisesti oikeusvarmuuden

¹ Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla 14.6.1985 Benelux-talousliiton valtioiden, Saksan liittotasavallan ja Ranskan tasavallan hallitusten välillä tehdyn Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehty yleissopimus (EYVL 2000, L 239, s. 19), sellaisena kuin se on muutettuna 26.6.2013 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 610/2013.

² Saksan liittotasavallan ja Amerikan yhdysvaltojen välillä 20.6.1978 luovuttamisesta tehty sopimus (Auslieferungsvertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und den Vereinigten Staaten von Amerika) (BGBl. 1980 II, s. 647; jäljempänä Saksan ja Yhdysvaltojen välinen luovutussopimus).

³ Tässä perusoikeuskirjan 50 artiklassa määrätään, että ”ketään” ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti.

takaaminen noudattamalla lainvoimaisiksi tulleita julkisten elinten päätöksiä sekä kohtuusperiaatetta, tukevat tulkintaa, jonka mukaan tätä määräystä ei sovelleta ainoastaan jäsenvaltion kansalaisiin. Tältä osin unionin tuomioistuin korostaa myös, ettei Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklasta mitenkään ilmene, että siinä määrätyn perusoikeuden saaminen edellyttäisi kolmansien valtioiden kansalaisten osalta oleskelun laillista luonnetta tai oikeutta vapaaseen liikkuvuuteen Schengen alueella koskevien edellytysten noudattamista. Pääasian kaltaisessa asiassa asianomaisen henkilön on siis katsottava kuuluvan Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklan soveltamisalaan riippumatta siitä, onko hänen oleskelunsa laillista.

Toiseksi unionin tuomioistuin toteaa, että Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen välistä luovutussopimusta (jäljempänä EU:n ja Yhdysvaltojen välinen luovutussopimus)⁴, jota sovelletaan jäsenvaltioiden ja tämän kolmannen valtion välisiin suhteisiin luovuttamisen alalla, sovelletaan pääasiassa, koska luovutuspyyntö on tehty Saksan ja Yhdysvaltojen välisen luovutussopimuksen perusteella tämän EU:n ja Yhdysvaltojen välisen sopimuksen voimaantumisen jälkeen. Vaikka siinä ei määrätä nimenomaisesti, että ne bis in idem -periaatteen sovellettavuus antaisi jäsenvaltiolle mahdollisuuden kieltäytyä Yhdysvaltojen pyytämästä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta, sen 17 artiklan 2 kohta⁵, jossa sallitaan lähtökohtaisesti se, että jäsenvaltio kieltää sellaisten henkilöiden luovuttamisen, joiden osalta on jo annettu lainvoimainen tuomio samasta rikoksesta, jonka vuoksi luovuttamista pyydetään, on itsenäinen ja toissijainen oikeusperusta tämän periaatteen soveltamiselle silloin, kun tätä kysymystä ei voida ratkaista sovellettavan kahdenvälisen sopimuksen perusteella. Saksan ja Yhdysvaltojen välisellä luovutussopimuksella säännellään ensisilmäyksellä pääasiassa esitettyä kysymystä, koska siinä ei määrätä, että luovutuksesta voidaan kieltäytyä, jos etsitty henkilö on tuomittu lainvoimaisesti rikoksesta, jota luovutuspyyntö koskee, muun valtion kuin pyynnön vastaanottaneen valtion toimivaltaisten viranomaisten toimesta⁶. Tästä unionin tuomioistuin huomauttaa kuitenkin, että ensisijaisuusperiaatteen mukaan ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on velvollisuus varmistaa Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 54 artiklan ja perusoikeuskirjan 50 artiklan täysi vaikutus ja jättää omasta aloitteestaan soveltamatta kaikkia Saksan ja Yhdysvaltojen välisen luovutussopimuksen määräyksiä, jotka ovat yhteensopimattomia näissä artikloissa vahvistetun ne bis in idem -periaatteen kanssa. Jos Saksan ja Yhdysvaltojen välisen luovutussopimuksen ne bis in idem -periaatteen soveltamista koskevat määräykset sivuutetaan sen vuoksi, että ne ovat ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, tämän sopimuksen perusteella ei voida enää ratkaista pääasiassa esille tullutta luovutuskysymystä, joten tämän periaatteen soveltaminen voi perustua EU:n ja Yhdysvaltojen välisen sopimuksen 17 artiklan 2 kohdan muodostamaan itsenäiseen ja toissijaiseen oikeusperustaan.

⁴ Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen välillä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta 25.6.2003 tehty sopimus (EUVL 2003, L 181, s. 27).

⁵ Tämän EU:n ja Yhdysvaltojen välisen luovutussopimuksen 17 artiklan 2 kohdassa määrätään, että ”jos pyynnön vastaanottaneen valtion perustuslain periaatteet tai valtiota sitovat lopulliset oikeudelliset päätökset estävät sitä täyttämästä sen luovuttamisvelvoitetta ja jos tässä sopimuksessa tai sovellettavassa kahdenvälisessä sopimuksessa ei ole asian ratkaisua koskevia määräyksiä, pyynnön vastaanottanut ja pyynnön esittänyt valtio kuulevat toisiaan”.

⁶ Tämän Saksan ja Yhdysvaltojen välisen luovutussopimuksen 8 artiklan mukaan luovuttamiseen ei suostuta, jos pyynnön vastaanottaneen valtion toimivaltaiset viranomaiset ovat jo vapauttaneet tai tuominneet vastaajan lainvoimaisesti rikoksesta, jonka vuoksi luovuttamista pyydetään. Tämä määräys ei kuitenkaan koske tällaista mahdollisuutta, kun on kyse toisessa valtiossa annetusta lainvoimaisesta tuomiosta.

Lopuksi on todettava, että vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että SEUT 351 artiklan⁷ ensimmäistä kohtaa ei lähtökohtaisesti voida soveltaa pääasiaan, kun otetaan huomioon Saksan ja Yhdysvaltojen välisen luovutus sopimuksen tekoajankohta, se pohtii, onko tätä määräystä tulkittava laajasti siten, että se koskee myös sopimuksia, jotka jäsenvaltio teki 1.1.1958 jälkeen tai sen liittymispäivän jälkeen mutta ennen kuin unionista tuli toimivaltainen näissä sopimuksissa kyseessä olevalla alalla. Tältä osin unionin tuomioistuin muistuttaa erityisesti, että poikkeuksia on tulkittava suppeasti, jotta yleisiä sääntöjä ei tehtäisi sisällyksettömiksi, ja täsmentää, että tätä poikkeussäännöstä on tulkittava siten, että se koskee ainoastaan ennen 1.1.1958 tai, liittyneiden valtioiden osalta, ennen liittymispäivää tehtyjä sopimuksia, jos sitä ei sovelleta Saksan ja Yhdysvaltojen väliseen luovutus sopimukseen.

⁷ Tämän määräyksen mukaan ”perussopimusten määräykset eivät vaikuta sellaisiin oikeuksiin tai velvollisuuksiin, jotka johtuvat yhden tai useamman jäsenvaltion yhden tai useamman kolmannen maan kanssa ennen 1 päivää tammikuuta 1958 tai, kun on kyse jäseneksi liittyneestä valtiosta, ennen liittymispäivää tekemästä sopimuksesta”.